

SRPSKOM UDRUŽENJU IZDAVAČA I KNJIŽARA

***UPOREDNA ANALIZA AKTIVNOSTI UDRUŽENJA IZDAVAČA I
KNJIŽARA U EVROPI SA PREPORUKAMA***

Vuk Vukićević

Beograd, 25. januar 2010.

Uvod

Cilj ove studije je da se na osnovu analize rada udruženja izdavača i knjižara u Velikoj Britaniji, Francuskoj i drugim evropskim zemljama prepoznaju primeri dobre prakse, koji mogu da budu prilagođeni osobenoj situaciji na tržištu knjiga u Srbiji i da posluže u ostvarivanju ciljeva Srpskog udruženja izdavača i knjižara, definisanih u Statutu organizacije (član 4).

U studiji će biti analiziran i rad Međunarodne asocijacije izdavača i Evropske federacije izdavača. Osim toga, biće pomenute aktivnosti i mere ministarstava kulture različitih zemalja vezane za tržište knjiga i drugih državnih tela aktivnih u ovom domenu.

U analizi će biti ukazano i na poklapanje ciljeva Udruženja sa ciljevima i zadacima srpskih državnih institucija, na prvom mestu Ministarstva kulture, kako bi bio sagledan potencijal njihove saradnje.

Imajući u vidu da je zadatak Udruženja da „podstiče razvoj izdavačke i knjižarske delatnosti u Srbiji, služeći se pri tom međunarodnim iskustvima i dostignućima“, na osnovu uporedne analize, biće definisane preporuke, koje treba da omoguće efikasan i efektivan rad SUIK-a.

Tekst je organizovan u celine koje odgovaraju različitim ciljevima Udruženja.

Ovaj rad treba posmatrati i u svetlu načelnog dogovora sa dvojezičnom srpsko-italijanskom Osnovnom školom, gimnazijom i predškolskom ustanovom Milena Pavlović Barili. Uprava ove privatne škole, koja je smeštena na Dedinju, u vili sa dvorištem od 47 ari, zainteresovana je da podstakne različite kulturne aktivnosti u ovom prostoru i da razvija saradnju sa Udruženjem, i spremna je da sklopi Ugovor o poslovno - tehničkoj saradnji, koji bi se zasnivao na sledećem:

- Udruženje bi preuzelo obavezu da osigura stvaranje fonda dečije biblioteke, koji bi za početak imao 200 različitih naslova i koji bi bio školi na raspolaganju.
- Škola bi ustupila na korišćenje jednu prostoriju Udruženju, koja bi služila kao kancelarija.

1. CILJ - *da prati zakonodavstvo, postojeće stanje i aktuelne probleme u izdavačkoj delatnosti u Srbiji i predlaže nadležnim državnim organima preduzimanje neophodnih mera; da radi na predlozima i merama u sprečavanju piraterije, poštovanja standarda u proizvodnji knjige, poštovanju moralnih i autorskih prava autora i izdavača :*

Evropska Federacija izdavača, koja okuplja nacionalna udruženja izdavača svih zemalja Evropske Unije u okviru svoje politike smatra da „pošto knjige imaju jedinstvenu obrazovnu i kulturnu ulogu u društvu, zakonodavne i fiskalne vlasti moraju prepoznati osobenu prirodu knjiga, dodeljujući privilegovani status knjigama i objavljenim tekstovima, u štampanom i digitalnom obliku, izuzimajući izdavače i knjižare od određenih oblika komercijalnih regulacija.“ 15. decembra 2009, špansko Ministarstvo kulture je objavilo da će i elektronske knjige biti oporezovane sa nižom stopom PDV-a u iznosu od 4%, kao što je to već od ranije slučaj sa štampanim izdanjima. Mnoge druge zemlje takođe imaju nižu stopu PDV-a na knjige nego što je to slučaj u Srbiji. U Francuskoj, stopa ovog poreza je 5,5%, a u Velikoj Britaniji knjige su izuzete od PDV-a.

U Francuskoj je 1981. godine usvojen Langov zakon o jedinstvenoj ceni knjige, koja zabranjuje da bilo koji prodavac knjiga (knjižara, hipermarket, Internet prodavnica) odobri rabat veći od 5% na cenu knjige. Razlog za usvajanje ovog Zakona je što na duži rok davanje visokih popusta dovodi do sve manjeg broja objavljenih naslova, pošto popularne knjige, namenjene širokoj publici preplavljuju tržište. Na taj način Francuska ostvaruje trostruki cilj: jednakost građana pred knjigom, bez obzira gde žive u državi jer je cena ista u svim delovima zemlje; održavanje guste prodajne mreže širom zemlje i raznovrsnost izdanja. Nacionalno udruženje izdavača u Francuskoj je od samog početka podržavalo ovaj zakon, koji je danas prihvaćen konsenzusom svih strana.

U Hrvatskoj su Ministarstvo kulture i još tri ministarstva takođe postigli sporazum 2007. o jedinstvenoj ceni knjige. Prema ovom sporazumu, izdavač slobodno oblikuje jedinstvenu cenu knjige pre početka prodaje i mora je odštampati na knjizi, a u impresumu navesti mesec i godinu izdanja. Ova cena važi 12 meseci od objavljivanja. Na sajmovima je moguće odobriti popust do 20%. Nakon isteka godinu dana, izdavač može odobriti veći rabat, ali samo istovremeno na svim prodajnim mestima. Izdavač koji

prekrši dogovor gubi pravo na otkup knjiga i sve druge oblike državne finansijske podrške.

Udruženja izdavača i knjižara su veoma aktivna i u zaštiti autorskih prava. Knjiga je „delo uma“, pa svaka povreda intelektualnog vlasništva na tržištu dovodi u pitanje suštinu izdavačke i knjižarske profesije. Razvojem novih tehnologija, piraterija je dodatno olakšana. Zbog toga Britansko udruženje izdavača pruža značajnu podršku izdavačima u borbi za zaštitu autorskih prava. Tako je, na primer, izrađen vodič, dostupan na internet prezentaciji Udruženja, koji izdavačima omogućava da pravilno reaguju u slučaju povrede autorskih prava i detaljno opisuje pravne korake koje u tom slučaju treba preduzeti. Osim toga, u mnogim zemljama, poput Indije, Kine, Pakistana i Turske vode se kampanje za zaštitu intelektualne svojine.

Međunarodna asocijacija izdavača u svojoj preambuli, takođe ukazuje na važnost poštovanja autorskih prava za izdavaštvo i knjižarstvo, definišući kao jedan od ciljeva organizacije: „da promoviše i štiti svim zakonskim sredstvima principe zaštite autorskih prava, od čega zavisi razvoj autorstva, izdavaštva i distribucija kreativnih dela i brani autorska prava od povreda, koje mogu ograničiti i povrediti prava autora i izdavača.“

Kada je reč o finansijskoj podršci sektoru knjige, francusko Ministarstvo kulture je 2007. uložilo 230 miliona evra, oko 7,2% svoga budžeta, dok je britansko Ministarstvo za kulturu, medije i sport potrošilo 108 miliona funti, što iznosi oko 5% njegovog budžeta. U Hrvatskoj je uloženo oko 8,5 miliona evra, odnosno oko 6% budžeta.

2. CILJ - da pruža stručnu pomoć, naročito u pravnoj i ekonomskoj oblasti svojim članovima; da uspostavi sistem informisanja svojih članova o svim pitanjima od interesa za obavljanje izdavačke delatnosti :

Britansko udruženje izdavača pruža svojim članovima besplatne pravne i poreske savete, i omogućava pristup statistikama relevantnim za oblast izdavaštva i knjižarstva, obezbeđuje besplatne primerke različitih knjiga i dokumenata vezanih za oblast izdavaštva i knjižarstva, kupoprodaju autorskih prava i izvoz. Osim toga, po potrebi, Udruženje ustupa izdavačima svoje prostorije na korišćenje. Članovi imaju pravo i na različite popuste, od hotelskog smeštaja do oglašavanja u određenim štampanim medijima, a Udruženje redovno organizuje seminare za zaposlene u izdavačkim kućama. Britansko udruženje svojim članovima redovno šalje elektronske biltene i kvartalne izveštaje o svim novostima vezanim za izdavaštvo.

Ekonomska komisija Francuskog udruženja izdavača poslednjih godina aktivno radi na elaboraciji i prezentaciji kvalitetnih profesionalnih praksi u oblasti finansija i računovodstva, pa je objavila i *Vodič za računovodstvo u izdavaštvu*. Osim toga, ova komisija redovno objavljuje ekonomske i finansijske statistike. Internet sajt francuskog udruženja imao je 425 466 posećenih stranica tokom 2008, objavljeno je 25 elektronskih časopisa, organizovano je oko 180 različitih sastanaka.

Belgijsko udruženje izdavača stavlja na raspolaganje svojim članovima tipske autorske i druge ugovore, koje sačinjava spoljni pravni savetnik Udruženja u skladu sa potrebama izdavača. Osim toga, ovo Udruženje redovno obaveštava svoje članove o zakonima i drugim pravnim merama koje utiču na oblast izdavaštva i knjižarstva.

Britansko i Francusko udruženje izdavača redovno obaveštavaju svoje članove i o svim mogućnostima dobijanja sredstava od državnih institucija i drugih organizacija. Francuski centar za knjigu, na primer, odobrava sredstva kao podršku: prevođenju sa i na francuski jezik; izdavanju knjiga poezije, knjiga o pozorištu, klasične literature, naučne literature; a u distribuciji pomaže sufinansiranjem biblioteka, knjižara u i izvan Francuske; i dodelom stipendija autorima i istraživačima u ovoj oblasti.

3. CILJ - da radi na unapređenju informisanja šire javnosti, organizaciji i sprovođenju marketinških aktivnosti kao izdavačke i informativne delatnosti u izdavačkoj oblasti :

Francusko udruženje izdavača je krajem 2007. godine započelo istraživanje o zastupljenosti knjiga na audiovizuelnim medijima i u svetlu te studije, ovo Udruženje veruje da u Francuskoj postoji potreba za jednom popularnom emisijom o knjigama, pa je u skladu sa tim preduzela korake u cilju realizacije jedne takve emisije. Promovisanje knjige i čitalaštva u skladu je sa ciljem Ministarstva kulture Srbije - podizanju nivoa učešća građana u kulturnim aktivnostima – i sa zadatkom RTS-a, kao javnog medijskog servisa koji treba „da ima posebnu ulogu u kulturnom životu Srbije“. Za vreme Beogradskog sajma postoji veliko interesovanje za knjigu, ali tokom godine zastupljenost izdavača u medijima drastično opada.

U Francuskoj državna tela finansiraju i realizaciju zajedničkih internet sajtova izdavača i knjižara. Na taj način se smanjuju troškovi produkcije internet prezentacija i istovremeno osigurava promocija, a u nekim slučajevima i distribucija knjiga. Pošto uključuju istovremeno i izdavače i knjižare, ovakvi projekti onemogućavaju skraćenje lanca prodaje. Istovremeno, promovisanje ovakvih internet prezentacija može biti besplatno na državnim medijima, jer je reč o javnim projektima, pa na taj način udruženja praktično dobijaju besplatnu promociju.

Mnoga udruženja redovno dodeljuju različite nagrade i na taj način dodatno privlače pažnju medija i javnosti.

U Francuskoj je Udruženje izdavača otišlo korak dalje od promocije knjiga i osnovalo je sopstveni distributivni servis *Calibre*, koji osigurava zajedničku distribuciju knjiga malih francuskih izdavača. Na taj način su smanjeni troškovi transporta i distribucije knjiga i pojednostavljen proces naručivanja knjiga knjižarama, dok je izdavačima osigurana naplata potraživanja. Za tu uslugu, Udruženje naplaćuje 14% rabata, a knjižarama odobrava 3% popusta, ostvarujući razliku od 11%. *Calibre* prima trebovanja od knjižara i potom sakuplja knjige od izdavača i odmah ih distribuira, tako da nema potrebu za velikim magacinom.

4. CILJ - *da organizuje Međunarodni sajam knjiga u Beogradu, kao i lokalne manifestacije knjige i predstavljanje i zastupanje izdavača iz Srbije na međunarodnim sajmovima i manifestacijama knjige u cilju afirmacije izdavačke delatnosti, poslovne saradnje i širenje plasmana knjiga :*

U Britaniji, postoji posebno telo, *UK publishing*, koje istovremeno saraduje sa Londonskim sajmom knjiga i Britanskim udruženjem izdavača, kako bi ih promovisalo na glavnim međunarodnim sajmovima. Ono omogućava izdavačima da budu izlagači u Abu Dabiju, Pekingu, Bolonji, *BookExpo America*, u Dubaiju i Nju Delhiju. Servisi udruženja podrazumevaju bukiranje štanda, transport knjiga, pomoć na štandu, catering itd. Izlaganje na određenim sajmovima može biti finansijski podržano od strane *UK Trade & Investment support*. Druge države, poput Hrvatske i Francuske takođe organizovano dolaze na sajmove i zakupljuju zajedničke standove. Na taj način, omogućeno je izdavačima da izlože svoje naslove i da na raspolaganju imaju prostor za poslovne sastanke, uz značajno snižavanje troškova. Tokom 2009, francuski izdavači su se tako predstavili na više od 40 sajmova širom sveta, što je podrazumevalo i izradu višejezičnog kataloga knjiga različitih izdavača, koji su na taj način promovisali svoje naslove i ponudili ih na prodaju na međunarodnom tržištu autorskih prava.

Francusko udruženje je organizator Sajma knjiga u Parizu i mnogih drugih događaja vezanih za knjigu, među kojima je, na primer, „Maj knjiga umetnosti“. Sajam knjiga u Parizu 2009. godine imao je oko 199 000 posetilaca. Grad Pariz je pružio podršku organizatorima sajma, pa je i Šanzelize bio „obojen“ sa 288 bilborda posvećenih Sajmu.

Jedan od ciljeva našeg Ministarstva kulture je i „aktivno učešće umetnika i savremenog umetničkog stvaralaštva u međunarodnim kulturnim tokovima“. Ovaj cilj Ministarstva kulture svakako se ostvaruje i predstavljanjem naših pisaca, drugih autora i izdavača na sajmovima u inostrantvu. Srpska agencija za promociju izvoza pruža finansijsku podršku za nastupe u inostranstvu, uključujući i sajmove knjiga.

Uz Beogradski sajam knjiga, koji zaslužuje posebnu pažnju državnih institucija i Srpskog udruženja izdavača i knjižara, važno je i da ostali sajmovi u zemlji budu još bolje organizovani, što bi doprinelo i ispunjavanjau još jednog strateškog cija našeg Ministarstva kulture - decentralizacije u kulturi.

5. CILJ - da ostvaruje saradnju sa izdavačkim organizacijama i manifestacijama, sa srpskim izdavačima u regionu i u rasejanju i evropskim i svetskim izdavačima i udruženjima :

Iako je prošle godine Sajam knjiga u Beogradu imao više od 120 000 posetilaca i izlagače iz više od 20 zemalja, on nije predstavljen među značajnim sajmovima Međunarodne asocijacije izdavača. Osim toga, i pored velikog broja objavljenih naslova i značajnog tržišta knjiga, Srbija nema svog predstavnika u ovoj organizaciji.

Međunarodna asocijacija izdavača *IPA (International Publishers Organization)* ima konsultativni status u organizacijama Ujedinjenih nacija uključujući *WIPO* (Svetska organizacija za intelektualnu svojinu) i *UNESCO*. Ova organizacija sa 60 članica iz oko 50 zemalja pruža podršku nacionalnim udruženjima kada se donose ili menjaju zakoni vezani za izdavaštvo i ima široku mrežu međunarodno aktivnih nevladinih organizacija koji dele njene ciljeve. *IPA* redovno organizuje kongrese širom sveta i predstavlja izdavače u međunarodnoj ISBN organizaciji. Njena uloga je i da redovno obaveštava svoje članove i savetuje ih u vezi sa događajima od značaja za izdavaštvo i učestvuje u izboru svetskog glavnog grada knjige svake godine.

Ciljevi *IPA-e*, koji prihvataju i sve njene članice definisani su u preambuli Statuta ove organizacije. Pored promovisanja i zaštite autorskih prava, ciljevi su sledeći:

- da prevaziđe nepismenost, nedostatak knjiga i drugog obrazovnog materijala
- da promoviše i predstavlja izdavaštvo kao kulturni sektor i kreativnu industriju.
- da brani prava izdavača da izdaju i distribuiraju dela uma u potpunoj slobodi, poštujući nacionalne zakone i međunarodne Ugovore. Obaveza je *IPA-e* da se bori protiv svakog ograničavanja ove slobode.

Uslovi za prijem u članstvo su da organizacija deli navedene ciljeve, da okuplja izdavače članove na demokratskoj i dobrovoljnoj osnovi, plaća članarinu i aktivno doprinosi ostvarivanju preporuka i rezolucija *IPA-e* u svojoj državi.

Zaključak

Ciljevi udruženja izdavača u Francuskoj, Velikoj Britaniji i drugim zemljama podudaraju se sa ciljevima Srpskog udruženja izdavača i knjižara.

Ova udruženja aktivno rade na stvaranju što povoljnijih uslova poslovanja za izdavače i knjižare. Ona su uspjela da utiču da se umani stopa PDV-a na knjige. Uvođenjem jedinstvene cene knjige, Francuska je doprinela stabilizaciji na tržištu i širenju prodajne mreže u državi.

Organizovanjem seminara i treninga i redovnim obaveštavanjem o razvoju događaja u izdavačkoj i knjižarskoj oblasti udruženja u Francuskoj i Britaniji osiguravaju kvalitetno informisanje svojih članova, omogućavajući im da pravovremeno donose poslovne odluke. Osim toga, izradom posebnih specijalizovanih brošura, izdavačima i knjižarima se olakšava rad, umanjuju troškovi i osigurava pravna zaštita.

Permanentnim radom na promovisanju knjiga, izdavaštva i knjižarstva na različitim medijima, ova udruženja doprinose promociji svojih članova i njihovom ugledu. Organizovanjem zajedničkih Internet prezentacija, udruženja omogućavaju svojim članovima da iskoriste potencijal novih tehnologija za razvoj u ovoj delatnosti.

Organizovanjem zajedničkih nastupa na međunarodnim sajmovima knjiga, udruženja izdavača značajno olakšavaju promociju domaćih dela, snižavajući troškove sajamске reprezentacije izdavačima. Kvalitetnom organizacijom sajmova u svojim zemljama, udruženja doprinose ne samo promociji svojih članova već i međunarodnom ugledu zemlje i razvoju turizma, a članstvom u međunarodnim izdavačkim organizacijama osiguravaju učestvovanje u savremenom međunarodnom kulturnom životu.

U Srbiji su ove aktivnosti na nezadovoljavajućem nivou. Zbog toga, Srpsko udruženje izdavača i knjižara ima veoma važnu ulogu.

Stopa PDV-a na knjigu je veća nego u mnogim drugim zemljama, a Zakon o izdavaštvu nije usvojen. Organizovano informisanje članova o događajima vezanim za delatnost ne postoji, kao ni zajednička promocija knjige u medijima. Izdavači uglavnom samostalno nastupaju na sajmovima knjiga u inostranstvu, dok je prošle godine Beogradskom sajmu prepuštena organizacija Sajma knjiga u Beogradu. Osim toga, članovi srpskog udruženja

su suočeni sa neredovnim plaćanjima, nedovoljnom pravnom zaštitom i mnogim drugim problemima.

Kako bi se ovo stanje prevazišlo, Udruženje najpre treba da bude na usluzi svojim članovima, da bude njihov savremen „servis“ i da tako omogući razvoj izdavaštva i knjižarstva u zemlji. Time će najbolje služiti i čitaocima i doprineti ispunjavanju brojnih ciljeva državnih institucija. Zato je za uspešno funkcionisanje Udruženja važno osvojiti poverenje članova, kao i Ministarstva kulture, lokalnih vlasti, izvoznih agencija, i drugih državnih institucija i nevladnih organizacija.

U tom smislu je potrebno permanentno raditi na: zaštiti prava izdavača; unapređenju komunikacije sa državnim organima; povezivanju sa organizacijama u cilju ostvarivanja zajedničkih interesa; uključivanju u međunarodne tokove; promovisanju u medijima; poboljšanju koordinacije među članovima i njihovom boljem informisanju; osmišljavanju i realizaciji projekata prilagođenih situaciji u Srbiji. Osim toga, potrebno je definisati jasne indikatore uspešnosti rada i pratiti u kojoj meri su članovi zadovoljni radom u svakoj pojedinoj oblasti i osigurati transparentnost u radu, posebno u oblasti finansija.

Imajući u vidu trenutnu situaciju, u naredna tri meseca Udruženje treba da privede kraju registraciju kod svih nadležnih ustanova, konstituiše organe i osigura sredstva za funkcionisanje kancelarije sa jednim zaposlenim uz angažovanje računovodstvene agencije. Zadatak Kancelarije treba da bude da u naredna tri meseca komunicira sa:

- Novostima u vezi ovogodišnje dodele nagrade Meša Selimović.
- Beogradskim sajmom u vezi ovogodišnjeg sajma knjiga.
- Međunarodnom asocijacijom izdavača u vezi učlanjenja.
- RTS-om i drugim medijima u cilju promocije izdavača i knjižara i Udruženja
- Ministarstvom kulture u vezi nastupa na međunarodnim sajmovima.

Osim toga, Kancelarija treba da koordinira aktivnosti Udruženja i o tome pravovremeno obaveštava sve članove, izradi internet prezentaciju Udruženja, pokrene besplatan elektronski časopis za članove i definiše godišnji plan.